

Старенький О. С.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ЗАКОНОДАВЧІ НОВОВВЕДЕННЯ ЩОДО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ПРОВАДЖЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ЗАСОБІВ ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

У статті висвітлюються окремі новели чинного Кримінального процесуального кодексу України, пов'язані з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VII, щодо процесуального порядку провадження окремих слідчих (розшукових) дій (обшук житла чи іншого володіння особи, проведення експертизи), виокремлюються їх недоліки та пропонуються власні шляхи удосконалення відповідних положень чинного Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: отримання доказів; змагальність; обшук житла чи іншого володіння особи; проведення експертизи; досудове розслідування.

В статье освещаются отдельные новеллы действующего Уголовного процессуального кодекса Украины, связанные с принятием Закона Украины «О внесении изменений в Хозяйственный процессуальный кодекс Украины, Гражданский процессуальный кодекс Украины, Кодекс административного судопроизводства Украины и другие законодательные акты» от 03.10.2017 № 2147-VII, о процессуальном порядке производства отдельных следственных (розыскных) действий (обыск жилища или иного владения лица, проведение экспертизы), выделяются их недостатки и предлагаются собственные пути совершенствования соответствующих положений действующего Уголовного процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: получение доказательств; состязательность; обыск жилища или иного владения лица; проведение экспертизы; досудебное расследование.

Забезпечення захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охо-

рона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, здійснення швидкого, повного й не-

упередженого досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, а також застосування до кожного учасника кримінального провадження належної правової процедури є одним із пріоритетних завдань кримінального провадження, реалізація якого, безумовно, залежить від належного правового забезпечення кримінальної процесуальної діяльності.

Неможливість реалізації відповідних завдань кримінального провадження через неефективність застосування положень чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] є підставою для розробки та прийняття нових законодавчих актів, спрямованих на удосконалення правового забезпечення кримінальної процесуальної діяльності. Одним із таких нових законодавчих актів є Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VII [2], розділ 4 якого передбачає низку змін і доповнень до чинного КПК України, зокрема щодо удосконалення процесуального порядку провадження окремих слідчих (розшукових) дій як засобів отримання доказів у досудовому розслідуванні. Водночас, результати проведеного аналізу відповідних законодавчих нововведень дають підстави зробити висновок, що окремі з них є недосконалими та такими, що суперечать правовим засадам доказового права та потребам правозастосовчої практики.

У зв'язку з цим, в межах цієї статті ми спробуємо висвітлити новели чинного КПК України, пов'язані з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VII, щодо процесу-

ального порядку провадження окремих слідчих (розшукових) дій, виокремити їх недоліки та запропонувати власні шляхи удосконалення відповідних положень чинного КПК України.

Насамперед, зазначимо, що Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VII законодавець намагався концептуально удосконалити процесуальний порядок провадження таких гласних засобів отримання доказів як обшук житла чи іншого володіння особи та проведення експертизи.

Зазначені зміни торкнулися правил визначення підсудності щодо розгляду клопотань про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. Так, відповідно до нової редакції ч. 2 ст. 234 КПК України обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться (zareєстрований) орган досудового розслідування, як юридична особа. У разі, якщо фактичне місцезнаходження структурного підрозділу органу досудового розслідування відрізняється від zareєстрованого місцезнаходження органу досудового розслідування, як юридичної особи, обшук проводиться виключно на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду за zareєстрованим місцезнаходженням органу досудового розслідування, як юридичної особи.

Не зрозуміло, з яких мотивів і якої практичної необхідності виходив законодавець, впроваджуючи до чинного КПК України відповідні положення, оскільки, з введенням в дію 16.03.2018 нової редакції ч. 2 ст. 234 КПК України у слідчих органів Національної поліції виникнуть суттєві труднощі щодо своєчасності та оперативності проведення обшуку житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді у досудово-

му розслідуванні. Незважаючи на те, що ч. 1 ст. 15 Закону України «Про Національну поліцію» [3] передбачено, що територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання, на сьогодні статус юридичної особи, відповідно до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, мають лише територіальні органи Національної поліції відповідних областей, міста Києва та Севастополя. Територіальні органи Національної поліції у відповідних районах, містах, районах у містах України статусу юридичної особи не мають. Проліструємо реалізацію нових положень ч. 2 ст. 234 КПК України на прикладі територіальних органів Національної поліції м. Києва та Київської області. На сьогодні статус юридичної особи в м. Києві мають лише Головне управління Національної поліції у м. Києві та Головне управління Національної поліції у Київській області, юридична адреса яких одночасно знаходиться в Шевченківському районі (вул. Володимирська, буд.15). Інші ж районні управління Національної поліції м. Києва статусу юридичної особи не мають. Тобто з 16.03.2018 слідчим відповідних управлінь Національної поліції м. Києва, не залежно від району, для отримання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (до речі такі вимоги, згідно з ч. 2 ст. 132 КПК України, поширюються також й на заходи забезпечення кримінального провадження) доведеться звертатися до Шевченківського районного суду м. Києва. Ще більше проблемних питань щодо своєчасності подання клопотань про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи виникне у слідчих

відділень поліції Головного управління Національної поліції у Київській області (Обухівського, Кагарлицького, Миронівського, Богуславського тощо), яким доведеться витратити значну кількість часу, людських і технічних ресурсів для того, щоб подати таке клопотання до Шевченківського районного суду м. Києва. Відповідно важко уявити, які колосальні черги слідчих Національної поліції будуть виникати у Шевченківському районному суді м. Києва з 16.03.2018. Слідчі судді не встигатимуть своєчасно, належно та ефективно розглядати клопотання слідчих Національної поліції про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, залучення експерта тощо. Така ситуація лише призведе до неефективності здійснення досудового розслідування відповідних кримінальних правопорушень, неможливості своєчасного отримання певних процесуальних дій, підвищення ризиків їх втрати, збільшення кількості фактів закриття кримінальних проваджень через відсутність достатніх доказів тощо. Тому, на нашу думку, запропоновані законодавцем нововведення щодо територіальної підсудності розгляду клопотань про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, у тому числі й щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, є концептуально необґрунтованими та такими, що суперечитимуть вимогам правозастосовчої практики. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне положення ч. 2 ст. 234 КПК України викласти у такій редакції: «Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться відповідний орган досудового розслідування». Окрім того, пропонуємо змінити редакцію ч. 2 ст. 132 КПК України, передбачивши, що: «Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до міс-

цевого загального суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться відповідний орган досудового розслідування».

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VII ст. 234 КПК України також доповнено новими вимогами, які повинні обов'язково зазначатися слідчим (детективом), прокурором при підготовці клопотань про проведення обшуку. Так, законодавець вніс зміни до п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК України, виклавши його у такій редакції: «7) індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням», а також доповнив відповідну норму п. 8 такого змісту: «8) обґрунтування того, що доступ до речей, документів або відомостей, які можуть у них міститися, неможливо отримати органом досудового розслідування у добровільному порядку шляхом витребування речей, документів, відомостей відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України, або за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК України, а доступ до осіб, яких планується відшукати, – за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК України. Зазначена вимога не поширюється на випадки проведення обшуку з метою відшукування знаряддя кримінального правопорушення, предметів і документів, вилучених з обігу». Відповідні пропозиції також набувають чинності з 16.03.2018.

Розширення відповідних нормативних вимог, насамперед, було направлене на посилення обґрунтованості клопотань слідчих (детективів), прокурорів про проведення обшуку. Адже на практиці досить поширеними є випадки, про що свідчать результати аналізу матеріалів кримінальних проваджень, коли уповноважені суб'єкти сторони обвинувачення

безпідставно та необґрунтовано предметно не конкретизують у клопотаннях про проведення обшуку, що саме є об'єктом обшуку, які речі та документи підлягають вилученню. У більшості випадків слідчі (детективи), прокурори при підготовці відповідних клопотань обмежувалися лише посиланням на те, що речі та документи, які знаходяться у відповідному житлі чи іншому володінні особи, мають значення для кримінального провадження. Водночас під час проведення таких обшуків уповноваженими суб'єктами сторони обвинувачення вилучаються не лише відповідні речі та документи, що мають значення для процесу доказування у кримінальному провадженні, а й інші речі та документи, які взагалі не мають ніякого відношення для кримінального провадження. Як результат, це призводить до подання захисниками під час підготовчого провадження та судового розгляду клопотань про визнання відповідних протоколів обшуків неналежними та недопустимими доказами. Тому, з одного боку, запровадження таких нововведень до чинного КПК України має посилити ефективність здійснення слідчими суддями судового контролю у досудовому розслідуванні.

Водночас, з іншого боку, відповідні зміни та доповнення до ч. 3 ст. 234 КПК України суперечать у певній мірі правовим засадам кримінального процесуального доказування у досудовому розслідуванні. Такий висновок обумовлений наступним. По-перше, слід зазначити, не у всіх випадках слідчому (детективу), прокурору достовірно відомі індивідуальні або родові ознаки речей чи документів, які можуть бути предметом обшуку. Окрім того, реалізація відповідного положення матиме досить суттєві труднощі, коли предметом обшуку будуть документи бухгалтерської або фінансової звітності, банківські документи чи грошові кошти, які передавалися службовій особі як предмет неправомірної вигоди. У такому випадку слідчому (детективу), прокурору у клопотаннях

про проведення обшуку доведеться зазначати вихідні дані та інші реквізити кожного документа, ідентифікаційні номери кожної грошової валюти тощо. По-друге, однією з умов результативності проведення обшуку є його раптовість. Проте, якщо слідчий (детектив), прокурор перед проведенням обшуку будуть звертатися до власника відповідного житла з запитом у порядку, передбаченому ч. 2 ст. 93 КПК України, про добровільну видачу певних речей і документів, що можуть мати значення для кримінального процесуального доказування, то факт вилучення необхідних речей і документів у подальшому під час проведення відповідної слідчої (розшукової) дії стане фактично малоімовірним. Через направлений запит особа (власник житла) буде обізнана в тому, що певні речі чи документи викликають інтерес у слідчого (детектива), прокурора і що в подальшому вони стануть об'єктом обшуку. А тому власник житла вживатиме всіх необхідних заходів для їх приховання чи знищення.

Подібні думки висловлюють й інші правники. Так, О. Дроздов та О. Дроздова вказують, що за час розгляду клопотання слідчим суддею, особа, у власності якої знаходиться необхідна слідству річ, буде мати достатньо часу для того, щоб знищити дискредитуючий її предмет, що може стати наслідком закриття щодо неї досудового провадження [4].

Працівники НАБУ також заперечують щодо відповідних змін до ст. 234 КПК України, зазначаючи, що у разі вступу в силу цих змін, з імовірністю 99,9% можна стверджувати, що після отримання такого запиту від слідчих, документи, речі, носії інформації будуть знищені або переховані [5].

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що передбачені у ч. 3 ст. 234 КПК України вимоги до клопотань про проведення обшуку є цілком логічними і такими, що відповідають потребам правозастосовчої практики під час здійснення доказування у досудовому розслідуванні.

Водночас, для забезпечення належного здійснення доказування у кримінальних провадженнях й унеможливлення виникнення наведених нами ситуацій, слідчі судді при перевірці клопотань слідчого (детектива), прокурора про проведення обшуку обов'язково повинні звертати увагу на відповідні речі та документи, які підлягають вилученню. Якщо уповноважені суб'єкти сторони обвинувачення обмежуються лише посиленням на те, що речі та документи, які знаходяться у відповідному житлі чи іншому володінні особи, мають значення для кримінального провадження, то слідчі судді повинні відмовляти у погодженні відповідних клопотань через їх необґрунтованість.

Суттєвих змін зазнав і такий гласний засіб отримання доказів, як проведення експертизи. Нагадаємо, що, на сьогодні, відповідно до положень ст. 243 КПК України, сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого (ч. 1). Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (ч. 2).

При цьому ч. 3 ст. 243 та ч. 1 ст. 244 КПК України встановлена додаткова гарантія щодо отримання доказів стороною захисту шляхом залучення експерта у разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні відповідного клопотання.

Водночас Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VII законодавець концептуально змінив як сутність відповідного засобу отримання доказів, так і механізм його застосування.

Так, у новій редакції диспозиція ст. 243 КПК України передбачатиме: «Експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дору-

ченням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження». А положення ч.ч. 1, 2, 6 ст. 244 КПК України будуть викладені у такій редакції:

«1. У разі, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання, сторони кримінального провадження мають право звернутися з клопотанням про проведення експертизи до слідчого судді.

2. У клопотанні зазначаються: 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; 4) вид експертного дослідження, що необхідно провести, та перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом.

До клопотання також додаються копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання.

6. Слідчий суддя задовольняє клопотання, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта.

Слідчий суддя самостійно визначає експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи».

Незважаючи на те, що вищевказані нововведення, за висновками окремих народних депутатів, спрямовані на подолання процесуальних проблем, які перешкоджають ефективному судовому захисту в Україні, удосконалення принципів судочинства (змагальності, диспозитивності, пропорційності) та процесуальних механізмів (розгляд справ, запобігання зловживанню правами, впровадження «електронного суду» тощо) [6], разом з тим, на наш погляд, вони є дискусійними й такими, що су-

перечать правовим засадам кримінального процесуального доказування у судовому розслідуванні. Такий висновок обумовлений наступним.

По-перше, запропоновані пропозиції повністю нівелюють дію засади змагальності у кримінальному процесуальному доказуванні. На сьогодні, слідчий (детектив), прокурор як суб'єкти доказування у досудовому розслідуванні мають право самостійно отримувати докази шляхом призначення експертизи. Натомість, з 16.03.2018 слідчі (детективи), прокурори, усупереч реалізації засади змагальності у кримінальному провадженні, безпідставно позбавляються такого права. Відтепер уповноваженим суб'єктам сторони обвинувачення з метою отримання висновку експерта доведеться звертатися до слідчого судді. Навряд чи такий процесуальний порядок залучення експерта до кримінального провадження для проведення експертизи забезпечить своєчасність отримання висновку експерта й подальшого його використання для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, чи проведення відповідних процесуальних дій. Через такі законодавчі нововведення ефективність забезпечення доказування слідчими суддями під час розгляду клопотань сторін кримінального провадження про залучення експерта, надання дозволу на проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій чи застосування заходів забезпечення кримінального провадження через їх надмірну завантаженість зведеться нанівець. Слідчі судді будуть позбавлені належних процесуальних можливостей перевіряти та оцінювати клопотання про залучення експерта, з точки зору законності й обґрунтованості, протягом строку, встановленого ч. 3 ст. 244 КПК України. Як результат, процес розгляду слідчим суддею клопотань про залучення експерта набуде формального характеру. Відповідно, виникатиме ризик втрати та знищення по-

тенційно можливих доказів, які могли б бути використані слідчим (детективом), прокурором для встановлення обставин, що входять до предмета доказування у кримінальному провадженні.

У цьому контексті доцільно навести позицію працівників НАБУ, які зазначають, що незрозуміло, яким чином суддя прийматиме рішення про доцільність чи недоцільність проведення певної експертизи протягом 5 днів, відведених на розгляд клопотання детектива, якщо обсяг однієї справи НАБУ, приміром, може становити 200 томів. Крім того, така ситуація створює умови для тотального контролю над перебігом досудового розслідування [5].

По-друге, на сьогодні захисник як суб'єкт доказування у досудовому розслідуванні, має низку процесуальних прав, спрямованих на отримання висновку експерта: 1) заявлення клопотання слідчому (детективу), прокурору про призначення експертизи (ч. 1 ст. 243 КПК України); 2) залучення експерта на договірних умовах для проведення експертизи (ч. 2 ст. 243 КПК України). Окрім того, ч. 3 ст. 243, ч. 1 ст. 244 КПК України закріплюється додаткова гарантія, яка надає захиснику законодавчу можливість звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді у разі отримання від слідчого (детектива), прокурора відмови у задоволенні такого клопотання. Той факт, що законодавець закріпив за слідчим суддею обов'язок розглядати клопотання сторони захисту про залучення експерта є цілком правильним, оскільки положення ч. 1 ст. 243 КПК України на практиці належним чином не реалізуються під час здійснення досудового розслідування, водночас позбавлення можливості захисника залучати експерта на договірних умовах для проведення експертизи, безумовно, суперечить реалізації засади змагальності у кримінальному процесуальному доказуванні.

По-третє, суперечливою є пропозиція законодавця з приводу того, що слід-

чий суддя самостійно визначає експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи, оскільки, в такому випадку, слідчий суддя втручається в процес доказування у кримінальному провадженні. Такі нововведення, за справедливим твердженням М. А. Погорецького, ставлять сторони кримінального провадження в пряму залежність від слідчого судді, адже обґрунтованість і законність підготовки висновку експерта та можливість використання його як доказу, який би відповідав вимогам допустимості та достатності, у кримінальному процесуальному доказуванні тепер залежатиме виключно від того, настільки професійний експерт був залучений слідчим суддею. В умовах функціонування змагального кримінального процесуального доказування, де слідчий суддя, забезпечуючи здійснення доказування сторонами кримінального провадження, повинен лише перевіряти законність та обґрунтованість поданих уповноваженими суб'єктами кримінального процесуального доказування клопотань про проведення відповідних процесуальних дій, сторони кримінального провадження мають бути уповноважені самостійно визначати експерта, який проводитиме експертизу [7, с. 23]. В іншому випадку, сторони кримінального провадження як суб'єкти кримінального процесуального доказування втрачають свою самостійність під застосування такого гласного засобу отримання доказів як призначення експертизи.

По-четверте, недосконалість запропонованих змін до ст.ст. 243, 244 КПК України обумовлена й тим, що законодавець так і не наділив нормативною можливістю потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, залучати експерта для проведення експертизи, що, своєю чергою, викликатиме у відповідних суб'єктів певні труднощі щодо отримання доказів відповідним процесуальним засобом.

Щодо дискусійності запропонованих законодавцем змін до редакції ст.ст. 243–244 КПК України висловлюються й окремі вітчизняні правники. Так, О. Банчук вважає, що такими змінами сторона захисту буде позбавлена свого змагального права залучати експерта, а сторона обвинувачення буде змушена довгий час чекати на дозвіл суду, щоб провести необхідну експертизу, зокрема, для встановлення причин смерті. Поки потерпілі дочекаються рішення суду про залучення судово-медичного експерта для зняття ушкоджень, їх ознаки на тілі зникнуть – а, отже, всі справи про побиття, катування будуть розсипатися на очах [8].

Таким чином, можемо зробити висновки, що запропоновані законодавцем зміни до ст.ст. 243, 244 КПК України є необґрунтованими й такими, що не забезпечать належний рівень реалізації засади змагальності у кримінальному процесуальному доказуванні під час здійснення досудового розслідування. На наш погляд, чинну редакцію ст.ст. 243, 244 КПК України потрібно залишити, водночас з урахуванням висловлених нами пропозицій, які безпосередньо базуються на тих проблемних питаннях, що на сьогодні виникають у правозастосовчій діяльності та потребують нагального врегулювання.

На підставі результатів вивчення матеріалів практики можемо зробити висновок, що слідчі (детективи), прокурори необґрунтовано відмовляють захисникам у погодженні клопотань про призначення експертизи, затягують строки їх розгляду, що, своєю чергою, негативно позначається на можливості використання захисниками висновків експертів як доказів у кримінальних провадженнях. Звісно, у таких випадках захисник має право у порядку, передбаченому ст. 244 КПК України, звернутися до слідчого судді з клопотанням про залучення експерта. Проте, такий механізм отримання доказів захисником у досудовому розслідуванні не забезпечує своєчасності їх отримання, а в окремих

випадках призводить до їх втрати (якщо, наприклад, об'єктом експертизи є хімічні чи біологічні зразки тощо). На нашу думку, задля забезпечення реалізації засади змагальності у кримінальному провадженні розгляд клопотань захисника про залучення експерта повинен здійснювати не слідчий (детектив) чи прокурор, а саме – слідчий суддя. У зв'язку з цим пропонуємо ст. 243 КПК України викласти у такій редакції: «1. Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи. 2. Сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи щодо якої здійснюється провадження, мають право залучити експерта шляхом подання клопотання слідчому судді у порядку, передбаченому статтею 244 цього Кодексу. 3. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі, обов'язкової». Зважаючи на зазначене, необхідно внести відповідні зміни до ст.ст. 244–245 КПК України.

Звертає на себе увагу й те, що на практиці поширеними є випадки, коли захисники звертаються до слідчих (детективів), прокурорів про залучення експерта, проте, отримують від них відмови на підставі того, що з приводу заявлених ними питань експерт уже залучався, й відповідний висновок знаходиться в матеріалах кримінального провадження. В окремих випадках захисники дізнаються про наявний в матеріалах кримінального провадження висновок експерта лише на етапі відкриття матеріалів іншій стороні (ст. 290 КПК України). У зв'язку з чим захисники позбавлені можливості своєчасно ознайомитися з відповідним висновком експерта та використати його належним чином у кримінальному процесуальному доказуванні. Така ситуація зумовлена тим, що чинний КПК України не передбачає положення, відповідно до якого слідчий (детектив), прокурор зобов'язані були б повідомляти захиснику, підозрюваному про залучення ними експерта. Варто за-

значити, що КПК України 1960 р. це питання було досить чітко врегульовано й воно належним чином реалізовувалося у правозастосовчій діяльності. Так, відповідно до ст. 197 КПК України 1960 р. при призначенні та проведенні експертизи обвинувачений мав право: 1) заявити відвід експертові; 2) просити про призначення експерта з числа вказаних ним осіб; 3) просити про постановку перед експертизою додаткових питань; 4) давати пояснення експертові; 5) пред'являти додаткові документи; 6) ознайомлюватися з матеріалами експертизи і висновком експерта після закінчення експертизи; 7) заявляти клопотання про призначення нової або додаткової експертизи.

Обвинуваченому за його клопотанням слідчий міг дозволити бути присутнім при проведенні експертом окремих досліджень і давати пояснення.

Слідчий повинен був ознайомити обвинуваченого з постановою про призначення експертизи і роз'яснити йому його права, встановлені цією статтею, про що складався протокол з додержанням вимог ст. 85 КПК України 1960 р. [9].

Кримінальне процесуальне законодавство окремих зарубіжних країн також закріплює подібні права підозрюваного, його захисника при призначенні та проведенні експертизи, а також встановлює обов'язок слідчого, прокурора ознайомити підозрюваного (обвинуваченого), його захисника з постановою про призначення експертизи: ч. 3 ст. 199, ст. 202 КПК Киргизької Республіки [10]; ст. 247 КПК Республіки Вірменія [11]; ч. 4 ст. 272, ч. 1 ст. 274 КПК Республіки Казахстан [12]; ч. 1 ст. 145 КПК Республіки Молдова [13]; ч. 3 ст. 196, ст. 198 КПК Російської Федерації [14]; ст. 291 КПК Республіки Туркменістан [15]; ст. 268 КПК Республіки Азербайджан [16]; ч. 4 ст. 227, ст. 229 КПК Республіки Білорусь [17] та ін. Зважаючи на вищезазначене, вважаємо за доцільне відповідне положення передбачити також і в чинному КПК України.

У зв'язку з цим, з метою забезпечення реалізації засади змагальності

у кримінальному процесуальному доказуванні під час здійснення досудового розслідування ми пропонуємо доповнити ст. 243 КПК України ч. 4 такого змісту: «При залученні експерта сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право: 1) до залучення експерта знайомитися з постановою про проведення експертизи та отримувати роз'яснення належних їм прав, про що складається протокол; 2) заявляти відвід експерту або клопотання про відсторонення від проведення експертизи органу судової експертизи; 3) заявляти клопотання про призначення в якості експертів зазначених ними осіб чи співробітників конкретних органів судової експертизи; 4) заявляти клопотання про поставлення перед експертом додаткових питань або уточнення поставлених; 5) надавати додаткові речі, документи для проведення експертизи; 6) бути присутнім при проведенні експертизи з дозволу слідчого, прокурора та надавати пояснення під час проведення експертизи; 7) знайомитися з висновком експерта або повідомленням про неможливість надати висновок.

Слідчий (детектив), прокурор зобов'язані ознайомити сторону захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з постановою про призначення експертизи і роз'яснити йому його права, передбачені ч. 4 цієї статті, про що складався протокол з додержанням вимог ст. 104 цього Кодексу.

Слідчий (детектив), прокурор зобов'язані ознайомити сторону захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з висновком експерта протягом трьох днів з моменту його отримання та надати йому копію висновку експерта, завірену в установленому порядку.

Якщо експертизу було проведено до повідомлення особі про підозру, слідчий (детектив), прокурор зобов'язані ознайомити її з постановою про

проведення експертизи, висновком експерта, надати копію висновку експерта, завірену в установленому порядку, і роз'яснити її права відразу після повідомлення про підозру у присутності захисника».

Таким чином, висвітлені нами в межах цієї статті законодавчі нововведення, передбачені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VII, щодо процесуального порядку провадження окремих слідчих (розшукових) дій як засобів отримання доказів у кримінальному провадженні, є необґрунтованими та такими, що суперечать як правовим засадам доказового права, так і потребам правозастосовчої практики. Розробка та прийняття будь-яких змін і доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства України повинно, насамперед, враховувати потреби правозастосовчої практики, зокрема ті проблемні питання, що виникають у практичній діяльності уповноважених суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, а не зайвий раз створювати нові проблемні питання, а також базуватися на тих міжнародних та європейських стандартах здійснення кримінального судочинства, реалізація яких вже не один десяток років засвідчила свою ефективність і належну придатність у правозастосовчій діяльності більшості розвинутих, правових і демократичних країн.

Варто зазначити, що Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VII, а також Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16.11.2017 № 2213-VIII законодавець суттєво змінив редакцію ст.ст. 87, 104, 107, 236 КПК України з метою посилення кримінальних процесуальних гарантій захисника, адвоката під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні та удосконалення вимог щодо допустимості використання результатів обшуку житла чи іншого володіння особи у кримінальному процесуальному доказуванні. Водночас, низка зазначених положень, які забезпечують участь захисника, адвоката у проведенні обшуку житла чи іншого володіння особи й використання результатів обшуків у кримінальному процесуальному доказуванні, мають дискусійний характер і потребують певного уточнення. Враховуючи значну кількість відповідних законодавчих нововведень і висловлених нами зауважень щодо їх змістовного навантаження, зазначене питання потребує окремого, самостійного наукового дослідження й буде висвітлене нами у наступній публікації, що вже готується до друку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 20.12.2017).
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VII. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19> (дата звернення 20.12.2017).
3. Про Національну поліцію: Закон України 02.07.2015 № 580-VIII. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 20.12.2017).

4. Дроздов О., Дроздова О. Аналітичний огляд окремих змін до КПК за законом № 2147. Офіційний сайт «Національна Асоціація Адвокатів України». URL: <http://unba.org.ua/publications/2853-analitichnij-oglyad-okremih-zmin-do-kpk-za-zakonom-2147.html> (дата звернення 20.12.2017).
5. НАБУ закликає Порошенка ветувати зміни до КПК, проголосовані Радою 3 жовтня. Офіційний сайт «Цензор.НЕТ». URL: https://ua.censor.net.ua/news/458040/nabu_zaklykaye_poroshenka_vetuvaty_zminy_do_kpk_progolosovani_radoyu_3_jovtnya (дата звернення 20.12.2017).
6. Прийнято Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/149554.html> (дата звернення 20.12.2017).
7. *Погорецький М. А.* П'ять років чинності Кримінального процесуального кодексу України: проблемні питання. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 3. С. 11–27.
8. Банчук О. Як залишитися безкарним: рецепт від Радикальної партії. Офіційний сайт «Українська правда». URL: <http://www.pravda.com.ua/columns/2017/09/7/7154065/> (дата звернення 20.12.2017).
9. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон від 28.12.1960. База даних Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05> (дата звернення 20.12.2017).
10. Уголовно-процесуальный кодекс Кыргызской Республики от 30.06.1999. URL: http://kenesh.kg/RU/Articles/7312-UGOLOVNOPROCESSUALNYJ_KODEKS_KYRGYZSKOJ_RESPUBLIKI_v_red_ZKR_ot_1032012g.aspx (дата звернення 20.12.2017).
11. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Армения от 01.07.1998. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1450&lang=rus#7> (дата звернення 20.12.2017).
12. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Казахстан от 4.07.2014. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852 (дата звернення 20.12.2017).
13. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Молдова от 14.03.2003. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3833 (дата звернення 20.12.2017).
14. Уголовно-процесуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001. URL: <http://www.consultant.ru/popular/upkrf> (дата звернення 20.12.2017).
15. Уголовно-процесуальный кодекс Туркменистана: Закон Туркменистана от 18.04.2009. URL: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=27706 (дата звернення 20.12.2017).
16. Уголовно-процесуальный кодекс Азербайджанской Республики от 14.07.2000. № 907-ІІ. URL: https://www.unodc.org/tldb/pdf/Azerbaijan_Code_of_Criminal_Procedure_in_Russian_Full_text.pdf (дата звернення 20.12.2017).
17. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Беларусь от 16.07.1999. URL: http://etalonline.by/?type=text®num=НК9900295#load_text_none_1 (дата звернення 20.12.2017).

Starenkyi O. Legislative innovations concerning the procedure for the conduct of separate investigative (search) actions as means of obtaining evidence in a pre-trial investigation

It is noted that the Law of Ukraine «On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Judicial Procedure of Ukraine and other legislative acts» dated October 3, 2017, No. 2147-VII, the legislator tried to conceptually improve the procedure for the production of such vowel means of obtaining evidence as search for a home or other person's possession and conducting an examination.

Attention is drawn to the ineffectiveness of the introduction of new rules for determining the jurisdiction to deal with petitions on the search of dwelling or other property rights in law enforcement activities. Proposed provision of Part 2 of Art. 234 of the CPC of Ukraine should be worded as follows: «The search is conducted on the basis of a decision of the investigating judge of the local court, within the territorial jurisdiction of which is the relevant body of pre-trial investigation». Proposals for the amendment of the editorial of Part 2 of Art. 132 CPC of Ukraine: «The petition for the application of measures to ensure criminal proceedings, based on the decision of the investigating judge, shall be submitted to the local general court, within the territorial jurisdiction of which the relevant pre-trial investigation body is located.»

Critically evaluate the new additional requirements that investigators (detectives), prosecutors have to indicate in search of dwelling or other property of a person. It is concluded that the implementation of the relevant provisions will have significant difficulties when the subject of the search will

be documents of accounting or financial reporting, bank documents or funds that were transferred to the official as an object of improper benefit. In this case, the investigator (detective), the prosecutor in the search for a search will have to indicate the source data and other details of each document, identification numbers of each monetary currency, etc.

It is proved, if the investigator (detective), the prosecutor before the search will contact the owner of dwelling with a request in the manner prescribed by Part 2 of Art. 93 of the CPC of Ukraine, about the voluntary issuance of certain things and documents that may be relevant for criminal procedural proof, then the fact of the necessary seizure of the necessary things and documents in the future during a search of a home or other property of a person will be virtually unlikely. A person (owner of a home) will be aware of the fact that certain things or documents are of interest to the investigator (detective), the prosecutor and that they will subsequently become the object of a search. Therefore, the owner of the dwelling will take all necessary measures for their concealment or destruction.

The disadvantages of improving the procedural order of conducting such an investigative (investigative) action as an expert examination are identified, and their own ways of optimizing the provisions of the current CPC of Ukraine are proposed.

Keywords: obtaining evidence; competition; search of dwelling or other property of a person; conducting an examination; pre-trial investigation.

Стаття надійшла до редакції журналу 20.12.2017 р.